WYDAWNICTWA CENTRALNEJ BIBLJOTEKI WOJSKOWEJ

Nr. 6.

T. VIII. R. 1931.

1. Wojskowe wiadomości bibljograficzne.

„Wojskowe wiadomości bibljograficzne" zaznajamiają czytelnika z treścią dzieła, pouczają zainteresowanych o zagadnieniach poruszanych w bieżącej literaturze wojskowej, a zarazem ułatwiają czytelnikom i kierownikom Bibljotek Wojskowych decyzję co do zakupu książek, znanych na podstawie „Komunikatu Bibljograficznego" jedynie z tytułów.

Oddział Bibljograficzny Centr. Bibl. Wojsk.

Les „Nouvelles Bibliographiques Militaires" — instruisent les lecteurs sur le contenu du livre, permettent aux intéressés de s'orienter dans les questions touchées dans la littérature militaire contemporaine et facilitent en même temps aux lecteurs et aux chefs des Bibliothèques Militaires le choix de livres à acheter parmi les titres nommés dans le „Communiqué Bibliographique".

Section Bibliographique de la Bibl. Mil. Centr.

Druk. J. B. Kondeckiego. Warszawa, Marszałkowska 53a. Tel. 8-6108.

ORGANIZACJA WOJSKA.

SIEDIAKIN A.—*Problema racionalizatorskoj raboty w Krasnoj Armii. Leningrad, 1930, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 103 i 1 tablica. — C. B. W. sygn. 79.104/II.*

Książka zajmuje się zagadnieniem racjonalizacji pracy w wojsku sowieckiem, przy pomocy zastosowania metod naukowej organizacji. Autor, mając za sobą doświadczenie tego rodzaju pracy, wykonanej przezeń w okręgu wojskowym Nadwołżańskim, opiera się na własnych wynikach oraz porusza zagadnienia metody tej pracy.

Książka składa się z 6 rozdziałów: I. XV Zjazd WKP (b) o racjonalizacji socjalistycznej i zadaniach pracy racjonalizacyjnej w wojsku; II. Pierwsze kroki na polu ulepszenia pracy administracyjno-sztabowej; III. O aktywności dowódcv (szefa), inicjatywie i twórczości; IV. Technika pracy dowództw (instytucyj), jej racjonalizowanie i „szczepienie" dowództwom funkcyj racjonalizacyjnych; V. Zarys metody racjonalizacji aparatu wojskowego (dowództwa, instytucje); VI. Wnioski. Na końcu podane jest 7 załączników, zawierających różne schematy.

ARTYLERJA.

IWANOW W. — *Służba matierialnoj czasti artillerii po opytu, mirowoj i grażdanskoj wojny 1914 — 1920 g.g. Leningrad — Moskwa, 1926, Izdanije Wojennoj Tipografiji G. U. R. K. K. A. Str. 100. — C. B. W. sygn. 76.340/II.*

Praca opiera się na osobistych obserwacjach autora oraz na materjałach ankiety, na które nadesłało swe odpowiedzi 150 dowódców różnych jednostek artylerji. Składa się z następujących rozdziałów:

I. Sprzęt artylerji jako czynnik jej siły bojowej; II. Ruchliwość; III. Służba sprzętu artyleryjskiego i trwałości konstrukcji; IV Wykorzystanie dalekonośności; V. Czynnik szybkostrzelności; VI. Siła ognia; VII. Remont i pielęgnowanie sprzętu..

LOTNICTWO.

FINNE K. — *Russkije wozdusznyje bogatyri I. I. Sikorskago. Belgrad, 1930. Str. 186. — C. B. W. sygn. 79.423/II.*

Autor, b. lekarz naczelny t. zw. „eskadry okrętów powietrznych" (eskadra lotnicza, obsługiwana przez samoloty Sikorskiego typu „Ilja Muromiec"), daje zarys działalności tej jednostki lotnictwa podczas wojny światowej 1914 — 1918 r.

PROWADZENIE WOJNY, STRATEGJA I TAKTYKA.

MOSER v. OTTO, Gen. — *Die obersten Gewalten im Weltkrieg Das Werk der Staatsmänner, Heerführer, Parlaments — Presse — und Volksführer bei der*

Entente und bei den Mittelmächten. Stuttgart, 1931, Belser. Str. 302. — C. B. W. sygn. 120.186/II.

Nowe dzieło gen. Mosera stanowi uzupełnienie wydanej przed kilku laty książki p. t. *Ernsthafte Plaudereien über den Weltkrieg. Eine kritische militär-politische Geschichte des Weltkrieges für Fachleute und Nichtfachleute. Zur Rückschau in die Vergangenheit und zur Ausschau in die Zukunft. Stuttgart, 1925, Belser. (Str. 463. — C. B. W. Sygn. 110.318/II; zob. Wojsk. Wiadomości Bibliograficzne, zeszyt 1/1926, str. 15).* W poprzedniem dziele starał się autor przeprowadzić trzy główne myśli: 1) że inteligencja niemiecka musi się wydobyć ze stanu niedołęstwa i niedorozwoju, wykazanego w czasie wojny światowej; 2) że wojna światowa zakończyła się klęską Niemiec z powodu braku dostatecznej zwartości i współpracy kierownictwa rządu, wojska, parlamentu, prasy i opinji publicznej; 3) że taka sama klęska czeka Niemcy w następnej wojnie, o ile nie wysnują obecnie odpowiednich wniosków praktycznych z doświadczeń wojny światowej. Dzieło to miało na względzie przedewszystkiem sprawy wojskowe i rozpatrywało je ze stanowiska strategicznego. Nowa książka Mosera, owoc kilkuletniej pracy, ma na względzie stronę polityczną zagadnienia, a chociaż nie tylko nawiązuje do myśli, zawartych w „Ernsthafte Plaudereien", ale nawet przejmuje niektóre ustępy z poprzedniej pracy, rozważa je jednak w płaszczyźnie czysto politycznej, przy zachowaniu zresztą tej samej tendencji pedagogicznej.

Ostateczny też wynik wywodów autora stanowi podkreślenie potrzeby zorganizowania już w czasie pokoju współpracy najwyższych władz, a mianowicie przedstawiciela polityki państwowej i przewidywanego wodza. Władze te muszą już w czasie pokoju mieć świadomość konieczności najściślejszego współdziałania przy zrozumieniu tego, że kierownik polityki nie powinien się mieszać w strategiczne posunięcia wodza, że jednak musi być kierownik polityki świadomy, że on jest kierownikiem spraw państwa w czasie wojny i że wódz naczelny musi te jego uprawnienia nie tylko w pełni respektować, ale i ich realizacji nie może swych posunięć przeciwstawiać; wreszcie autor podnosi nieodzowność wyszkolenia w tem rozumieniu organizacji władz naczelnych całego społeczeństwa i jego odpowiedzialnych reprezentantów, jak parlamentu, prasy i poszczególnych polityków. Treść książki uwzględnia tylko trzy grupy stosunków i przeciwników, a mianowicie Anglję, Francję i Niemcy, opiera się też przedewszystkiem na materjałach i literaturze z tych trzech środowisk pochodzącej. Książka rozpada się na następujące ustępy: 1) Poglądy na prowadzenie wojny i organizację najwyższych władz w chwili wybuchu wojny 1914 r.: a) w Niemczech, Austrji i w Rosji, b) w Anglji i we Francji, 2) Prowadzenie wojny w czasie wojny światowej ze stanowiska ogólno-państwowego: a) w Anglji (Epoka Asquitha 1914 — 1916, epoka Lloyda George'a 1916 — 1918, powody zwycięstwa angielskiego), b) we Francji (epoka Vivianiego 1914 — 1915, epoka Brianda 1915 — 1917, epoka Ribot-Painlevé 1917, epoka Clemenceau 1917 — 1918, główne przyczyny francuskiego zwycięstwa), c) w Niemczech (Epoka Bethmann-Moltke 1914, epoka Bethmann - Falkenhayn 1914 — 1916, epoka Bethmann — Hindenburg — Ludendorff 1916 — 1917, epoka Michaelis — Hindenburg — Ludendorff 1917, epoka Hertling — Hindenburg — Ludendorff 1918, epoka ks. Maxa — Hindenburga 1918, epoka Eberta— Hindenburga 1918, główne przyczyny niemieckiej klęski). 3) Wnioski i zakończenie. Zamyka dzieło spis osób oraz wykaz najważniejszej literatury.

LAPPE H. — *Wie wird der Soldat versorgt? Erläuterungen, Beispiele und Gebührnistafeln zum Wehrmachtversorgungsgesetz. Dritte Auflage. Berlin, 1930, Mittler. Str. IX, 107. — C. B. W. sygn. 120.156/II.*

Według ustawy niemieckiej z dn. 23.III.1921. „Zaopatrzenie żołnierzy przechodzących do rezerwy oraz ich rodziny stosuje się we wszystkich wypadkach do przepisów ustawy o zaopatrzeniu członków siły zbrojnej". Ustawa zaś ta, wydana w r. 1921, a zmodyfikowana w r. 1926, omawia w paragrafach 1—30 części pierwszej zaopatrzenie podoficerów i szeregowców, a w paragrafach 76—80 części czwartej zaopatrzenie rodziny pozostałej po szeregowych. Autor rozpatruje tedy szczegółowo zawarte w ustawie postanowienia, a nadto ilustruje je odpowiedniemi

przykładami. Książka, bardzo przejrzyście zbudowana, rozpada się na następujące ustępy: 1. Zaopatrzenie żołnierza aż do starszego sierżanta według wojskowej ustawy o zaopatrzeniu; przyczem autor omawia osobno warunki po wysłużeniu 12, 8 lub 4 lat (występujący między innemi otrzymuje 1.500, 1.000 i 500 marek) oraz staranie państwa o dalsze zajęcie w cywilnym zawodzie. 2. Zaopatrzenie żołnierza według ogólnej ustawy państwowej o zaopatrzeniu. 3. Zapomogi i zasiłki w nagłych wypadkach. 4. Pomoc dla żołnierzy, którzy występują bez prawa do zaopatrzenia. 5. Prawo o ubezpieczeniu żołnierzy. 6 Zaopatrzenie rodziny pozostałej po żołnierzu. Drugą połowę książki wypełniają tablice i przykłady ilustrujące cyfrowo korzyści tej ustawy.

Książka ta przeznaczona jest nie tylko do użytku bezpośrednio zainteresowanych ale i do użytku dowódców którzy w myśl obowiązujących przepisów mają dokładnie pouczyć świeżo wstępujących żołnierzy o uprawnieniach, jakie im zapewniają odnośne ustawy o zaopatrzeniu.

LOEBELL EGON, *Obrstltn. — Gefechte unter besonderen Verhältnissen Beispiele und Lehren auf Grund der Kriegserfahrungen. Berlin. 1931, Mittler. Str VIII, 83. — C. B. W. — sygn. 38.381/II.*

Wychodząc z założenia, że zmniejszająca się liczba uczestników wojny światowej osłabia poczucie rzeczywistości bojowej dzisiejszego wojska niemieckiego uważa autor, że stałe omawianie regulaminów różnych broni na podstawie wypadków wojennych, ochroni to wojsko przed umniejszeniem jego wartości bojowej. Przykłady dla swej pracy czerpie autor z wojny boerskiej, rosyjsko-japońskiej, bałkańskiej a przedewszystkiem z wojny światowej. Temat pracy stanowi zagadnienie walk w warunkach szczególnych, a więc walk z zasadzki, walk leśnych i o miejscowośc walk nocnych i w czasie mgły, walk o ciaśniny i przejścia przez rzeki walk w górach oraz wojny fortecznej. Na wstępie rozważa autor porównawczo przygotowanie wojska niemieckiego w r. 1914 z francuskiem i stwierdza wyższość wyszkolenia niemieckiego dalej zaś w kolejnych rozdziałach przechodzi różne rodzaje walk w warunkach szczególnych, przyczem każdy rozdział rozpada się zasadniczo na trzy części, t. j. na przedstawienie poglądów wyszkoleniowych przed wojną światową, na omówienie doświadczeń w czasie wojny światowej, przyczem autor rozpatruje niejednokrotnie osobno walki na froncie wschodnim, zachodnim i włoskim lub w różnych sytuacjach terenowych oraz na wyprowadzenie nauk, mogących wpłynąć na przyszłe wyszkolenie wojska.

BOURGET M. J. — *Gouvernement et commandement. Les leçons de la guerre mondiale. <Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale>. Paris, 1930, Payot. Str. 318. — C. B. W. sygn 120.152/II.*

Dosyć częste zmiany szefów rządów i naczelnych dowódców w czasie wojny zwróciły uwagę na zagadnienie rządu i dowództwa w czasie wojny oraz ich stosunku wzajemnego. Problemem tym zajmuje się niniejsza książka. Rozpatrzone są w niej szczegółowe systemy organizacji tego stosunku we Francji i Niemczech, jako biegunowo sobie przeciwne. Francję cechowała przewaga władzy cywilnej, w Niemczech decydowało naczelne dowództwo. Omówione są zalety i wady obu systemów w świetle doświadczeń wojny światowej. Autor zdecydowanie nie opowiada się za żadnym z nich, radząc ścisłe oddzielenie kompetencyj obu władz i staranne przygotowanie ich roli w razie wojny, aby ich nie zastała zupełnie nieprzygotowanymi, co pociąga za sobą improwizację, powodującą znaczne tarcia, spory i kłopoty.

KLIMOWICZ A. i TRIKOWSKIJ N. — *Taktika piechoty. II izdanije. Moskwa — Leningrad. 1930, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 246. — C. B. W. sygn. 114.762/II.*

Jest to podręcznik dla szkół wojskowych piechoty, opracowany zgodnie z ich programem. Wydanie II zostało poprawione według wskazówek komisji meto-

dycznej szkół wojskowych i uzgodnione z najnowszemi regulaminami oraz instrukcjami.

Składa się z 3 części: I. Ogólne zasady służby bojowej piechoty; II. Walka piechoty; III. Służba tyłów piechoty.

V *Uprawlenije Sztaba R. K. K. A. — Nastuplenije polskoj diwizii. Moskwa— Leningrad, 1930, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 143. — C. B. W. sygn. 79.474/II.*

Książka ta jest skróconym i przepracowanym przez naukowo - regulaminowy wydział sztabu Czerwonej Armji przekładem V — IX zeszytów „Zadań taktycznych dla podstawowych jednostek broni", opracowanych przez wykładowców naszej Wyższej Szkole Wojennej. Obejmuje ona zagadnienia natarcia w warunkach wojny ruchowej wzmocnionej dywizji piechoty na nieprzyjaciela, który się zatrzymał.

REJCHEL M. *(redaktor). — Sowietskij fiedieralizm. Moskwa — Leningrad, 1930, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Str. 272. — C. B. W. sygn. 79.377/II.*

Książka ta jest pracą zbiorową, napisaną z polecenia Instytutu Prawa Sowieckiego. Poszczególne rozdziały po opracowaniu przez autorów były dyskutowane kolegjalnie, poczem robiono poprawki zgodnie z wynikami dyskusji. Praca składa się z następujących rozdziałów: I. S. Kotlarewskij — Podstawy federalizmu sowieckiego; II. M. Rejchel — Formy zjednoczenia sowieckich republik socjalistycznych; III. S. Kiszkin — Władze naczelne Związku i stosunek ich do władz naczelnych republik związkowych; IV. W. Diabło — Terytorjum Związku i republik związkowych; V. S. Kiszkin — Obywatelstwo sowieckie. VI. S. Kotlarewskij—Zakres działania organów Związku i republik związkowych; VII. S. Kotlarewskij — Kompetencje Związku w zakresie polityki zagranicznej, obrony, komunikacyj; VIII. S. Kotlarewskij — Budżetowo - finansowe stosunki między Związkiem a republikami związkowemi. IX. K. Archipow — Kompetencje Związku w dziedzinie planowania handlu i przemysłu; X. A. Lach — Kompetencje Związku i republik związkowych w zakresie regulacji pracy; XI. D. Rosenblum — Prawa do ziem w Związku i republikach związkowych; XII. S. Kotlarewskij — Płody kopalniane lasy i wody; XIII. K. Archipow — Kompetencje Związku w dziedzinie prawa cywilnego i regulowania spółdzielczości; XIV. W. Diabło — Kompetencje Związku w dziedzinie prawa karnego sądownictwa i udzielania amnestji; XV. W. Diabło — System sądowy Związku; XVI. S. Kotlarewskij — Kompetencje Związku w zagadnieniach społeczno-kulturalnych; XVII. W. Durdieniewskij — Autonomiczne republiki i okręgi federalizmu sowieckiego.

CORDONNIER, *gén.—Si Bonaparte?... Stratégie et politique en liaison. Paris 1930, Lavauzelle. Str. 318, 6 szkiców. — C. B. W. sygn. 11.978/II.*

Studjum jednocześnie historyczno - strategiczne i historyczno - polityczne b dowódcy francuskiej armji wschodniej. Autor, przeprowadzając paralelę pomiędzy strategją Ludwika XIV, Fryderyka II i Napoleona I w początkach konsulatu, stara się wykazać jej zależność od ówczesnych warunków politycznych. Zarówno wódz jak żołnierz jest dzieckiem swoich czasów, a zatem i jego działania w każdej epoce muszą przybierać odmiennych charakter i stawiać sobie inne zadania. Stąd pochodzi strategja o celach ograniczonych Ludwika lub Fryderyka, dążących do zaspokojenia swych ambicyj dynastyczno-państwowych, przyczem Ludwik XIV dąży do osiągnięcia granic naturalnych. Fryderyk zaś pomimo całej swej zachłanności zmuszony jest stosować ją do posiadanych środków. Ułatwia to znacznie prowadzenie działań wojennych. W przecwieństwie do nich Bonaparte, jako spadkobierca Rewolucji która walczyła o swe istnienie, zmuszony jest w r. 1800 podejmować zadania, o wiele przerastające środki, któremi może dysponować. Nie jest on jeszcze w tym czasie nieograniczonym władcą; musi liczyć się poważnie ze swym współzawodnikiem, gen Moreau i stosować do jego żądań. Strategja Napoleona, z niezależnych od niego powodów nie może w tym okresie stać w harmonji z polityką i trzeba całej jego genialności, aby zwycięsko wywikłać się z trudnej sytuacji. Nie może on w tej kam-

panji wcielić w czyn postawionej przez siebie zasady, że celem wodza jest zniszczenie armji nieprzyjacielskiej. Z tego wynika, że, jak autor zaznacza we wstępie, nie może być żadnej stałej zasady strategicznej, uznanej za kanon obowiązujący we wszelkich okolicznościach. Zapoznanie tej prawdy pomściło się zdaniem autora, na strategji niemieckiej w r. 1914, gdy w myśl zasady napoleońskiej dążyła ona do całkowitego zniszczenia armji francuskiej, nie biorąc pod uwagę stolicy i moralnego znaczenia jej upadku. Podobnie w r. 1918 sprzymierzeni, zahypnotyzowani oporem armji niemieckiej, nie uwzględnili należycie rozpaczliwego stanu wewnętrznego Niemiec i przedwcześnie przystali na zawieszenie broni. Książka gen. Cordonniera składa się ze wstępu, poświęconego ogólnym rozważaniom nad stosunkiem polityki do strategji i 11 rozdziałów, charakteryzujących kolejno politykę i strategję wieku XVII i XVIII Ludwika XIV-go, jako kierownika działań wojennych i jego wodzów (Turenne'a, Villars'a), Fryderyka II z jego „strategją o celach ograniczonych", wreszcie Bonapartego w roli I-go Konsula i jego działań wojennych w kampanji 1800 r. Wnioskiem ogólnym, jaki zdaje się autor wyprowadzać ze swej pracy, jest nie nowy zarzut „nieumiarkowanej ambicji" („ambition déreglée") pod adresem Napoleona w przeciwieństwie do poprzedników, z których zwłaszcza Ludwik XIV zawsze „wie dobrze czego chce". Ambicja ta nie pozwoliła mu zamknąć Francji w jej naturalnych granicach z 18 brumaire'a i zająć wyłącznie stanowiska obronnego co, zdaniem autora, „oszczędziłoby następnym pokoleniom potoków krwi przelanej i utrwaliłoby bezpieczeństwo, którego brak odczuwa się jeszcze dzisiaj". Konkluzja dosyć charakterystyczna dla współczesnej „umiarkowanej" doktryny wojennej francuskiej grzeszy jednak tak samo przenoszeniem współczesnej ideologji w zupełnie odmienne warunki polityczne, społeczne i psychologiczne.

PRAWO I POLITYKA.

SCHMIDT - PAULI v. EDGAR. — *Fürst Bülows Denk - Unwürdigkeiten Ein Protest. Berlin, 1931, Schlieffen - Verlag. Str. 216. — C. B. W. sygn. 120 162/II.*

Pamiętniki ks. Bülowa p. t. *Denkwürdigkeiten.* (Bd. I — III. Berlin, 1930 Ullstein. — C. B. W. sygn. 114.909/II) wywołały nadzwyczajne zainteresowanie w Niemczech i poza granicami Niemiec. Ponieważ oświetlenie zarówno faktów przedwojennych i z okresu wojny światowej jak i osób, które w tych zdarzeniach uczestniczyły dotknęło nie tylko bezpośrednio zainteresowanych, ale i pewne koła polityczne, jako godzące w oficjalnie obowiązującą ocenę tych spraw i ludzi, przeto zorganizowano przeciw tym pamiętnikom całą kampanję i to nie tylko na łamach prasy, ale i w oddzielnych książkach. Szczególnie koła nacjonalistyczne i koła związane z osobą czy dworem Wilhelma II wystąpiły do walki z treścią pamiętników Bülowa. Jednym z wytworów tej kampanji jest książka Schmidta-Paulego, poświęcona nie tyle zbijaniu poszczególnych faktów, ile osłabieniu wogóle znaczenia pamiętników do niedawna sławionego, obecnie potępianego b. kanclerza Rzeszy, a to przedewszystkiem przez podważenie wartości Bülowa jako polityka, kanclerza i człowieka. Książka rozpada się na 15 ustępów następujących: 1. Pierwsze wrażenie. 2. Odgłosy prasy. 3. Niebezpieczeństwo pamiętników. 4. Dziedzictwo i spadek Bülowa. 5. Legenda o nieszczęściu niewznowienia traktatu z Rosją. 6. Angielskie baśnie. 7. Niezręczność polityki marokańskiej. 8. Austrja prowadzi. 9. Cesarz i kanclerz. 10. Niska zdrada. 11. Tajemniczy Holstein. 12. Współwina w tragedji Eulenburga. 13. Portret ujemny hrabiego Monts. 14 Różne napaście i nietakty. 15. Zakończenie.

BARTZ KARL. — *Krieg 1960. 2 Aufl. Berlin, 1931, Mittler. Str. VI, 110. — C. B. W. sygn. 114.786 II.*

Książka zawiera jedną z fantazyj na temat przyszłej wojny światowej. Odrodzona Rosja prowokuje Anglję. Anglja wraz z Francją czynią propozycję Niemcom co do współdziałania za cenę, zwrotu im Pomorza Polskiego; Niemcy godzą się na to. W ostatniej chwili wyjawiają Rosjanie, że propozycja angielsko - francuska była podejściem, ponieważ równocześnie zawarła Anglja i Francja pakt z Polską, gwarantujący Polsce nienaruszalność granic. To prowadzi do zamachu stanu w Niemczech który oddaje władzę w ręce dyktatora, zawierającego zaczepno-odporne

przymierze z Rosją i w chwili wybuchu wojny współdziałającego z Rosją. Po stronie Rosji i Niemiec występuje Turcja, po przeciwnej stronie grupują się obok Anglji i Francji, Włochy, Polska, Czechosłowacja i Rumunja. Po miesiącu polskie wojsko jest rozbite a całe terytorjum polskie obsadzają Rosjanie i Niemcy. Na zachodzie po przejściowych ciężkich niepowodzeniach biorą górę Niemcy i Rosjanie którzy zdołali już poważne kontyngenty przesunąć nad Ren. Autor zadawala sę tym sukcesem i... nie prowadzi swej myśli dalej. Książka ukazała się już w 2 wydaniu.

SARFATTI MAŁGORZATA. — *Dux. Z 33 ilustracjami. Warszawa, 1927, Gebethner i Wolff. Str. 337, 3 nlb. — C. B W. sygn. 120.145/II.*

Książka poświęcona obecnemu Dyktatorowi Włoch przez jego entuzja tyczną zwolenniczkę i wielbicielkę nie jest w ścisłem tego znaczeniu biografją, lecz raczej próbą charakterystyki bohatera pod względem psychologicznym.

Autorka posługuje sę obfitym materjałem anegdotycznym; nie cofa się też przed panegiryzmem i pewną patetycznością. 48 rozdziałów tej pracy stanowi właściwie szereg impresyj, odnoszących się do poszczególnych momentów życia bohatera lub pewnych cech jego charakteru.

Praca ciekawa i ze względu na to, że daje pojęcie o ustosunkowaniu się względem „Wodza" jego wyznawców i wielbicieli.

POZNIAK M. — *Uczebnik zakonowiedienija dla wojennych szkol R. K. K. A. Moskwa — Leningrad, 1930, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdiel Wojennoj Litieratury. Str. 176. — C. B. W. sygn 79.443/II.*

Od 1928 r. w sowieckich szkołach wojskowych została wprowadzona nauka prawoznawstwa, jako samodzielny przedmiot, wydzielony z kursu administracji wojskowej, w której zakres poprzednio wchodził. Książka Pozniaka jest podręcznikiem. dostosowanym do programu nauki prawoznawstwa w szkołach wojskowych i składa się z następujących rozdziałów:

I. Prawo i akty ustawodawcze; akty administracyjne; II. Wiadomości z kodeksu pracy; III. Wiadomości z kodeksu agrarnego R. S. F. S. R.; IV. Podstawy kodeksu o małżeństwie rodzinie i opiece; V. Wiadomości z kodeksu cywilnego R. S. F. S. R.; VI. Wiadomości z kodeksu karnego; VII. Karność Czerwonej Armji; VIII. Przestępstwa wojskowe; IX. Organizacja sądownictwa; X. Ulgi i zaopatrzenie dla wojskowych.

ROMANOW B. — *Rossija w Manczżurji (1892—1906). Leningrad, 1928, Izdanije Leningradskogo Wostocz. Instituta im. A. S. Jenukidze. Str. 605 i 1 mapa — C. B. W. sygn. 114.922/II.*

Jest to zarys historji polityki rosyjskiej na Dalekim Wschodzie. Autor jako punkt środkowy swego studjum stawia zagadnienie ekspansji kapitału rosyjskiego na terytorjach Mandżurji w epoce poprzedzającej wojnę rosyjsko - japońską Rozpatruje zagadnienia współzawodnictwa nie tylko rosyjsko - japońskiego, ale i rosyjsko - angielskiego i rosyjsko - amerykańskiego.

Książka składa się ze wstępu i 8 rozdziałów: Wstęp— Zasadnicze momenty w polityce rosyjskiej na Dalekim Wschodzie (1892—1917); I. Geneza sprawy mandżurskiej (1892 — 1895); II. „Pokojowa" penetracja Rosji do Mandżurji (1895 — 1896); III. Zawładnięcie terytorjum chińskiem w północnej Mandżurji (1896 — 1898); IV. Odwrót przed Anglją (1898—1899); V. „Czasowa" okupacja całej Mandżurji (1900 — 1902); VI. Ostatni etap przed wojną (1902 — 1904); VII. Międzynarodowo-finansowe stosunki Rosji podczas wojny (1904—1906); VIII. Wielkie imprezy w Mandżurji po wojnie.

Na końcu książki podany jest indeks osób, nazw geograficznych i zagadnień.

WOYTINSKY WLADIMIR. — *Tatsachen und Zahlen Europas. Wien. 1930. Pan - Europa - Verlag. Str. 211. — C. B. W. sygn. 114.794 II.*

Jeden z poważniejszych propagatorów idei Paneuropy autor książki pt. *Die Vereinigten Staaten von Europa* (Berlin, 1926. Dietz) stara się na podłożu wywodów gospodarczych wskazać dodatnią stronę stworzenia „Stanów Zjednoczonych Europy". Co do terytorjum tego tworu różni się autor dość poważnie od poglądów

apostoła tej idei Coudenhove - Kalergi, uważa bowiem, że związek ten, zbudowany na podłożu unji celnej powinien objąć wszystkie państwa Europy (Coudenhove wyłącza — jak wiadomo — Anglję i Rosję) i że inne części świata, jak Azja (bez Chin, Japonji, Afganistanu i Turcji) oraz Afryka (bez Abisynji) i Australja, a z Ameryki — Kanada powinny być połączone ze Stanami Zjednoczonemi Europy również unją celną.

Książka obejmuje następujące rozdziały: 1) Problem zjednoczonej Europy, 2) Udział Europy w światowem gospodarstwie, 3) Europa jako jedność gospodarcza, 4) Europa i problem ludnościowy, 5) Europa i zagadnienie wyżywienia, 6) Europa i surowce, 7) Europa i tereny eksportu, 8) Europa i zagadnienie kolonialne, 9) Europa i problem gospodarczego i socjalnego rozwoju.

HISTORJA WOJSKOWA.

PERCIN, *gén.* — *Souvenirs militaires. 1870 — 1914. Paris, 1930. Ed. de l'Armée Nouvelle. Str. 222, 2 nlb. — C. B. W. sygn. 114.827/II.*

Pamiętniki znanego pisarza wojskowego francuskiego, autora licznych prac z zakresu prowadzenia wojny (zwłaszcza z dziedziny zagadnień artyleryjskich) obejmują okres z przed wojny światowej. Autor wybitny artylerzysta i śmiały teoretyk, należy do „tych nielicznych wyższych oficerów francuskich, którzy rozpocząwszy swą służbę jeszcze za drugiego Cesarstwa byli świadkami kolejnych przeobrażeń armji narodowej w „naród pod bronią". Na podstawie też swych doświadczeń z długoletniej służby i obydwóch wojen dochodzi do wniosku o wyższości armji milicyjnej nad armją zawodową; uważa on, że „dla postępu myśli wojskowej i dla zmniejszenia wydatków byłoby wskazanem, aby przyszła armja liczyła mniej oficerów zawodowych a więcej rezerwowych", jako mniej skrępowanych tradycyjną rutyną. Wspomnienia gen. Percina obejmują jego studja politechniczne i w szkole aplikacyjnej w Metzu, początki służby przed wybuchem wojny 1870 r. i udział w wojnie w armjach Renu i Loary, nowych formacjach oraz armji wersalskiej. Pamiętniki oparte na korespondencji autora z okresu wojny 1870/71, przynoszą dużo interesujących szczegółów, m. in. do walki z Komuną Paryską. W ostatnim rozdziale autor wyprowadza wnioski z doświadczeń wojennych (na podstawie obydwóch wielkich wojen, w których brał udział) zarówno co do zasad prowadzenia wojny, psychologji wojskowej i t. p., jak i co do szeregu konkretnych fachowych zagadnień. (współdziałanie broni, ogień artyleryjski, artylerja ciężka). Ciekawym momentem, charakterystycznym dla pewnych prądów opinji francuskiej, nawet w kołach wojskowych, jest wyraz sympatji autora pod adresem... armji i oficera niemieckiego. Kończy on swą pracę wnioskiem, że „w oczekiwaniu na utworzenie się Stanów Zjednoczonych Europy, których realizacja jest zapewne odległa, należy tymczasem, przy pomocy wojskowych zawodowych, organizować Stany Zjednoczone francusko - niemieckie".

LEMOINE, *gén.* — *Jeanne d'Arc, chef de guerre. Paris, 1930. Lavauzelle Str. 53, 1 nlb. — C. B. W. sygn. 38.339/II.*

Krótkie studjum historyczno - wojskowe, poświęcone Dziewicy Orleańskiej. Autor w przedstawieniu wypadków oparł się na ogólnej literaturze historycznej, poddając kolejno analizie wszystkie ważniejsze działania wojenne, prowadzone przez Joannę i ilustrując je załączonemi w tekście szkicami. Na tej podstawie dochodzi do wniosku, że posiadała ona nietylko wybitne zalety dowódcy oddziału: odwagę osobistą, dar rozkazywania, zapał i wytrwałość lecz również wszelkie cechy wielkiego wodza: umiejętność stawiania jasno celów, możliwych do osiągnięcia w ówczesnej sytuacji oraz dążenie do nich z całą energją i niezłomną wolą, suggestjonującą najbardziej opornych. Stąd uderzająca różnica pomiędzy operacjami prowadzonemi bezpośrednio pod jej kierunkiem, nacechowanemi śmiałym duchem ofensywnym i zmierzającemi prosto do najważniejszego celu (Orlean, Reims, Paryż), a chwiejnemi i połowicznemi działaniami wodzów francuskich, z wysunięciem na pierwszy plan celów drugorzędnych, z chwilą, gdy kierownictwo wysuwa się z jej rąk. W przeciwieństwie do tych skądinąd doświadczonych wojowników „skromne dziewczę z Domrémy,

podobnie jak inni wielcy wodzowie zna tylko jeden środek — siłę i jeden argument — bitwę, przed której wydaniem nigdy się nie zawaha".

MAYER EMILE, *lieut.-col. — Nos chefs de 1914. Souvenirs personnels et essais de psychologie militaire. Paris, 1930. Libr. Stock. Str. 316, 1 nlb. — C. B. W. sygn. 114.812/I.*

Szereg biograficznych zarysów wybitniejszych wodzów francuskich z wojny światowej (Joffre'a, Focha, Percina Lanrezaca, d'Amade'a i Sarraila), opartych częściowo na osobistych wspomnieniach autora, znanego francuskiego pisarza wojskowego. Charakterystyki te rzucone są na ogólniejsze tło rozważań dotyczących przyszej wojny. Autor przepowiada całkowity zanik armij obecnych, jako nie przystosowanych do współczesnego rozwoju techniki, w szczególności środków chemicznych i lotnictwa.

SCHÖN JOSEPH, *F. M. L.—Schaschintzi. Die sogenannte Vernichtung der Timok - Division. Wien, 1930, Amalthea - Verlag. Str. 112 + 2 mapy. — C. B. W sygn. 114.785/II.*

Uczestnik bitwy pod Szaszinci, dowódca 27 brygady piechoty, przedstawia przebieg walki, stoczonej przez austrjacką 29 dywizję piechoty z osławioną w czasie wojny bałkańskiej serbską dywizją Timoku. Pracę oparł autor nie tylko na własnych materjałach (dzienniku i rozkazach) i na materjałach rękopiśmiennych zaczerpniętych z austr. Archiwum Wojennego w Wiedniu oraz na ogłoszonej literaturze, lecz także na urzędowych i prywatnych materjałach dostarczonych autorowi przez serbskie Archiwum Wojenne. Zdarzenie samo zasługuje na uwagę nie tylko ze względu na samodzielne wystąpienie do boju jednej dywizji, ale przedewszystkiem ze względu na przebieg bitwy, noszącej cechy niespodzianek, wynikłych z popłochu, przemęczenia, braku wywiadu i karygodnego niedbalstwa ze strony Serbów w przygotowaniu środków przewozowych, mostowych i t. d. W tych warunkach stoczona bitwa skończyła się rozgromieniem Serbów, uwidocznionem w utracie około 6.000 ludzi, rannych, zabitych i wziętych do niewoli i nie tylko poważnym sukcesem taktycznym Austrjaków, ale i znacznem podniesieniem moralnem wojsk austrjackich, walczących dotąd bez powodzenia na tym froncie.

CAMON, *gén. — Génie et métier chez Napoléon. Avec 23 cartes ou croquis dans le texte. Paris, 1930, Bereger - Levrault. Str. 132. — C. B. W. sygn. 114.983/II.*

Jest to zbiór szkiców znanego napoleonisty, poświęconych przeważnie sprawie stosowania przez Napoleona manewru okrążającego. Pierwszy z nich dał tytuł całej pracy, drugi omawia w jaki sposób Napoleon wytworzył sobie schemat tego manewru którego używał stale, trzeci i czwarty opisuje pierwsze próby talentu strategicznego młodego dowódcy rewolucyjnego i budzącą się u niego świadomość swej przewagi nad Dyrektorjatem. Wreszcie piąty porusza sprawę talentu pisarskiego Napoleona i poddaje analizie jego pamiętniki.

KOELTZ, *cmdt. — D'Esternay aux marais de Saint - Gond <6 — 9 septembre 1914>. Avec 2 cartes, 20 croquis, 6 croquis perspectifs, 9 photos. Paris, 1930, Lavauzelle. Str. 219. — C. B. W. sygn. 114.977/II.*

Szeroko omówione są działania małych jednostek piechoty niemieckiej IX i X korpusu w bitwie nad Marną. Za podstawę do tego studjum posłużyły niemieckie wydawnictwa urzędowe oraz wspomnienia i pamiętniki uczestników tej bitwy. W wyniku swej drobiazgowej anlizy autor stwierdza, że rezultaty, osiągnięte w boju przez piechotę niemiecką nie odpowiadają wcale jej wartości. Nie brakowało jej odwagi, niżsi dowódcy i podoficerowie stanowili materjał pierwszorzędnej wartości. Odpowiedzialność spada na wyższych dowódców, którzy nie potrafili zorganizować współdziałania broni, ani należycie pokierować bitwą broni połączonych. Przyczyna tego zjawiska tkwi w przedwojennem wyszkoleniu armji niemieckiej. Każda broń miała walczyć tylko dla siebie. Nie było mowy o ich współdziałaniu, ani wspieraniu się wzajemnem. Piechota była zaprawiana przedewszystkiem do walki zaczepnej, i dążyć miała do wywalczenia rozstrzygnięcia natarciem. Te zasady zo-

stały też wcielone w czyn na początku wojny. Nie wyzyskiwano należycie siły ognia piechoty, nie starano się o wsparcie jej działań przez artylerję w przeciwieństwie do Francuzów. To spowodowało ciężkie straty i wyniki niewspółmierne z wartością bojową piechoty i jej wysiłkiem. Dopiero pod wpływem doświadczeń wojny światowej większą uwagę zwrócono w Niemczech na współdziałanie broni. Autor specjalnie zajmuje się tem zagadnieniem i wykazuje, że Niemcy na początku wojny światowej nie zwracali na nie wcale uwagi i dlatego piechota ich ponosiła ciężkie straty, walcząc z wielkim wysiłkiem. (Por. tegoż autora *La Garde allemande à la bataille de Guise. 28—29 août 1914. Rev. Inf., 1927 — C. B. W. sygn. 15.143/II).*

GAUDY GEORGES. — *Le drame à Saconin et l'épopée sur l'Ingon < mai— septembre 1918 >. Paris, 1930, Plon. Str. 228. — C. B. W. sygn. 114.829/II.*

Wspomnienia żołnierza 57 p. p. z działań 4-ej armji w Szampanji pod dowództwem gen. Gouraud. Żywo i barwnie opisane walki z Niemcami, wytężającymi ostatnie siły, aby wywalczyć dla siebie pomyślne rozstrzygnięcie wojny, oraz załamanie się ich wysiłków.

POIRIER JULES. — *Les bombardements de Paris 1914—1918 >. Avions — Gothas — Zeppelins — Berthas. < Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale >. Avec 30 photogr. et 18 croquis. Paris, 1930, Payot. Str. 324. — C. B. W. sygn. 120.153/II.*

Szczegółowo omówione bombardowanie Paryża i okolicy podczas wojny światowej. Część pierwsza rozpatruje zagadnienie bombardowania powietrznego w stosunku do prawa międzynarodowego, porusza także sprawę organizacji obrony Paryża tak przez władze wojskowe, jak i cywilne. W części drugiej przedstawione są ataki płatowców niemieckich, a w trzeciej sterowców. Część czwarta poświęcona jest sprawie ostrzeliwania Paryża z dział dalekonośnych. Autor szczególnie wyczerpująco traktuje sprawę ataków floty powietrznej i obrony przeciw nim. Omawia nie tylko przejścia Paryża, ale podaje też i charakterystykę rozwoju sił powietrznych Francji i Niemiec. Liczne wykazy i tablice, podane w załącznikach na końcu książki, ułatwiają korzystanie z niej i ilustrują wywody autora. Dzieło kończy się dość obszernym wykazem prac, poświęconych temu zagadnieniu. Prawie wyłącznie tyczą się one lotnictwa i obrony przeciwlotniczej.

LAURENS ADOLPHE, *capt. — Histoire de la guerre sous - marine allemande. (1914—1918). Paris, 1930. Société d'Edit. Géorg., Marit. et Coloniales. Str. 4 nlb., 461, 8 ilustr. — C. B. W. sygn. 120.159/II.*

Praca oparta na materjale archiwalnym francuskiego Ministerstwa Marynarki. Dzieli się na trzy części. Pierwsza omawia zagadnienie ewolucji wojny podwodnej, druga operacje niemieckich łodzi podwodnych przez cały czas wojny na poszczególnych morzach, trzecia podaje uwagi ogólne na temat znaczenia łodzi podwodnych przed wojną, w czasie jej trwania i po wojnie. Kończy książkę opis konferencyj w Waszyngtonie i Londynie. Korzystanie z niej ułatwiają wykazy nazwisk i statków, o których są wzmianki w tekście.

MEYER HANS, *Dr. — Militärpolitik Friedrich Barbarossas im Zusammenhang mit seiner Italienpolitik. (Historische Studien. Hft. 200). Berlin, 1900, Ebering. Str. VII, 122. — C. B. W. sygn. 120.120/II.*

Do sporu naukowego, wszczętego na temat pożytku lub szkodliwości polityki niemieckiej w średnich wiekach na terenie Włoch, stara się dorzucić dr. Meyer nowe światło, rozpatrując działania Fryderyka Barbarossy ze stanowiska wojskowego. Autor stwierdza tedy, że ta działalność wojskowo - polityczna miała za zadanie zapewnić trwały dostęp siłom cesarskim do Italji przez opanowanie przesmyków górskich i północnej Italji. Zamierzenia te jednak nie doprowadziły do trwałego zawładnięcia przesmykami i przejściami rzek, lecz po chwilowych powodzeniach doprowadziły do konieczności układów z silnie zorganizowanemi i wojskowo silnemi miastami, jak przedewszystkiem z Medjolanem. Ostatecznie też, mimo stworzenia silniejszych punktów oparcia w środkowych Włoszech, nie mógł

Barbarossa uznać swych rezultatów za ubezpieczone, aż dopiero po pozyskaniu przez małżeństwo swego syna Henryka VI Sycylji i Włoch Południowych utrwalił Barbarossa swą pozycję we Włoszech. To jednak stało się równocześnie punktem wyjścia całej wrogiej polityki Kurji, której ostateczny tryumf uwidoczniło ścięcie prawnuka Barbarossy na rynku Neapolu. I autor więc przychyla się do zdania tych uczonych, którzy potępiają włoską politykę Hohenstaufów. Książka zawiera następujące rozdziały: 1. Drogi alpejskie. 2. Piemont. 3. Lombardja i Wenecja. 4. Emilja, Marchja i Umbrja. 5. Ligurja Toskana i Lacjum. 6. Zakończenie. Książka przynosi więcej materjału politycznego aniżeli wojskowego.

MONIER H., int. — *Le ravitaillement en vivres et en viande des V-e et I-re armées françaises < 1914—1918. > Paris, 1930, Lavauzelle. Str. 440, 6 tabl. — C. B. W. sygn. 120.130/II.*

Praca ma za cel zobrazowanie służby intendentury wojskowej francuskiej na początku wojny i na końcu. Autor drobiazgowo przedstawia organizację zaopatrzenia dwóch armij francuskich, opierając się głównie na materjale archiwalnym. Dochodzi do przekonania, że intendentura spełniła swe zadanie dzięki ciągłemu kontaktowi i współpracy z dowództwami armij oraz Sztabem Głównym. Podkreśla konieczność utrzymania pewnych rezerw zaopatrzenia, gotowych zawsze do wysłania w krytycznym momencie. Opóźnienia spowodowane przez intendenturę, pozbawioną należytych rezerw, odbijają się ujemnie na działaniach wojennych.

BAQUET, *gen.—Wspomnienia dyrektora artylerji. Tłum. z francuskiego płk. inż. Kazimierz Kieszniewski. Warszawa, 1930, Nakł. „Przeglądu Artyleryjskiego". Str. 155, VI. — C. B. W. sygn. 120.210/II.*

Książka ta opisuje trudności, z jakiemi walczyć musiała Francja podczas wojny, chcąc dostarczyć swej armji żądanych ilości broni i amunicji. Trzeba było improwizować w warunkach tem trudniejszych, że nieprzyjaciel zajął północno - wschodnie departamenty i pozbawił przez to kraj większości produkcji węgla i rudy żelaznej. Sytuacja dyrekcji artylerji, na której leżał obowiązek dostarczania broni i amunicji, była bardzo drażliwa. Napierało na nią społeczeństwo i armja, przesadnie wierząc w potęgę sprzętu i moc ognia, na drugim planie stawiając ducha zaczepnego i wartość moralną żołnierza. Autor kreśli obraz organizacji tego przemysłu wojennego, pozbawionego zupełnie przygotowania w czasie pokoju i znacznej części surowców, nie szczędząc krytyki pod adresem tych, którzy los wojny związali z jego rozwojem i produkcją, nie próbując nawet pobudzić żołnierza do wysiłków i walki wytężonej.

CZAADAJEWA O. — *Korniłowszczina. Moskwa — Leningrad, 1930, „Molodaja Gwardija". Str. 206. — C. B. W. sygn. 114.279/I.*

Książka poświęcona jest historji nieudanego zamachu stanu gen. Korniłowa, ówczesnego naczelnego wodza, przeciwko rządowi Kiereńskiego (sierpień 1917 r.). Składa się z następujących rozdziałów: I. Klasowe podstawy korniłowszczyzny; II. Ruch korniłowski; III. Program korniłowszczyzny; IV. Wystąpienie Korniłowa i jego likwidacja; V. Rola i znacznie partji bolszewickiej w wykryciu i zlikwidowaniu kontrrewolucji w 1917 r.; VI. Wnioski ogólne.

GUKOWSKIJ A., MAŁACHOWSKIJ W., MIELIKOW W. *(redaktorzy). — Razgrom Wrangiela 1920. Moskwa 1930, Gosudarstwiennoje Wojennoje Izdatielstwo. Str. 279. — C. B. W. sygn. 114.974/II.*

Książka ta została opracowana przez sekcję badania zagadnień wojny Akademji Komunistycznej. Przedstawia ona ostatni etap wojny domowej na froncie południowym na ogólnem tle ówczesnej sytuacji politycznej Rosji Sowieckiej. Składa się z następujących rozpraw: 1) B. Sztejn — Międzynarodowa sytuacja i polityka zagraniczna R. S. F. S. R. w okresie walki z Wranglem; 2) S. Budkiewicz — Wrangel a Polska; 3) Gołubiew — Walka czerwonej armji na krymskim froncie; 4) N. Biriukow — Polityczne przygotowanie zwycięstwa nad Wranglem; 5) S. Babachan

— Ruch partyzancki na tyłach Wrangla; 6) A. Gukowskij — Polityka agrarna Wrangla.

W aneksach podane są: 1) Ruch wranglowski w oświetleniu białych (krótkie wyciągi z szeregu pamiętników i opracowań); 2) Kronika wydarzeń; 3) Bibljografja.

DIENIKIN A., *gienierał. — Staraja armija. Paryż, 1931, „Rodnik". Str. 186.*

Jest to II tom (Wiadomości Bibl. Nr. 3 t. VI. 1929) szkiców gen. Dienikina, malujących życie wewnętrzne przedrewolucyjnego wojska rosyjskiego. Tom II składa się z 3 szkiców.

I. W szkole junkierskiej; II. W brygadzie artylerji; III. Koszary.

FOCH FERDYNAND, *marsz. — Pamiętniki. 1914—1918. Przekł. Ottona Laskowskiego, Warszawa — Kraków, 1931. Wyd. J. Mortkowicza. T. I. — str. 295. 3 nlb., T II. — str. 415, 14 map, 35 plansz. — C. B. W. sygn. 120.251/II.*

Obszerne pamiętniki pośmiertne Naczelnego Wodza Koalicji ukazały się jednocześnie w oryginale francuskim i w szeregu przekładów na inne języki, w tej liczbie i na polski. Nie obejmują one jednak całkowitego udziału Focha w wojnie światowej, a tylko lata 1914 i 1918, w których zresztą udział ten zaznaczył się najwybitniej. Uzupełnia tę lukę przedmowa wydawcy do tomu II-go omawiająca działalność Focha w latach 1915—1917. W skład tomu I-go wchodzi przedmowa, w której autor rozwija swój pogląd na stan armji francuskiej w przededniu wojny, braki w uzbrojeniu jednostronność doktryny wojennej, przeniknętej ideą ofensywy bez względu na okoliczności i t. p. strony ujemne, wyrównywane zresztą przez walory moralne żołnierza, oraz pierwszorzędnej wartości Sztab Generalny. Następnie kreśli autor wstęp, zawierający krótką autobiografję z okresu przedwojennego (studja, służba wojskowa w r. 1870/71, kolejno zajmowane stanowiska w armji, w pierwszym rzędzie wykładowcy i następnie dyrektora Wyższej Szkoły Wojennej, wreszcie przed samą wojną dowództwo jednego z nadgranicznych korpusów. Właściwą treścią pierwszego tomu jest udział autora w kampanji 1914 r. na stanowisku dowódcy XX korpusu (walki w Lotaryngji od 25/VII — 28/VIII 1914), następnie dowódcy utworzonej świeżo 9-ej armji (od 29/VIII do 4/X 1914, w tem bitwa nad Marną), wreszcie dowódcy wojsk francuskich we Flandrji (bitwy nad Yserą i pod Ypres), w których wybitnie zabłysnął zarówno umiejętnością prowadzenia walki, jak i zharmonizowania wysiłków wodzów sprzymierzonych (marsz. Frencha i króla Alberta). Tom II-gi obejmuje działalność marszałka od wiosny 1918 r. w okresie wielkiej ofensywy niemieckiej (od 21 marca), t. zw. drugiej bitwy nad Marną i kontrofensywy sprzymierzonych. Z natury rzeczy pamiętniki muszą kłaść nacisk na kwestję współdziałania armij sprzymierzonych, którego uzgodnienie było głównym zadaniem Focha, uwieńczonem wreszcie objęciem naczelnego dowództwa wszystkich sił koalicyjnych. Nie pomija też autor kwestji stanów liczebnych armij sprzymierzonych oraz nieprzyjacielskiej, jak również problemu przemysłu wojennego, uzbrojenia i komunikacyj w tym przełomowym okresie wojny. Kończą się pamiętniki opisem pertraktacyj o zawieszeni broni i „marszu nad Ren". Pamiętniki pisane w sposób jasny i prosty, cechujący zmarłego wielkiego Wodza jako pisarza, dają niezmiernie dużo materjału pierwszorzędnej wagi do opisywanych przez niego epokowych wydarzeń i przyczynią się do oświetlenia całego szeregu kwestyj niedostatecznie dotąd wyjaśnionych. Zewnętrzna strona wydawnictwa przedstawia się bardzo dodatnio: doskonały papier, druk, liczne szkice i ilustracje odpowiadają całkowicie wartości wewnętrznej dzieła.

HISTORJA POLITYCZNA.

FERRANDI JEAN, *lieut.-col. — Le Centre-Africain français. Tchad, Borkou, Ennedi. Leur conquête. Préf. de M. Albert Lebrun, ancien ministre des Colonies. Paris, 1930. Lavauzelle. — Str. IX, 251, 1 nlb., 4 mapy, 6 ilustr. — C. B. W. sygn. 114.982/II.*

Zarys historyczny podboju kolonij francuskich w Afryce Środkowej (Tsad, Borku i Ennedi) w latach od 1900—1914 skreślony przez wybitnego oficera wojsk kolonialnych, ppłk. Ferrandi. Opisuje on w żywej i barwnej formie dzieje ciężkich

walk, toczonych przez szczupłe oddziały wojsk kolonialnych francuskich, złożone z najrozmaitszych elementów murzyńskich, z miejscowymi sułtanami arabsko - murzyńskimi, przedewszystkiem zaś z potężną sektą Senussich, sięgających tu swym wpływem z pustyń libijskich i Tripolisu. W walkach tych, prowadzonych z bezwzględnością, podyktowaną miejscowemi warunkami, odznaczył się szereg energicznych i dzielnych oficerów, w ich liczbie w pierwszym rzędzie płk. Largeau, dowodzący kilkoma kolejnemi ekspedycjami, któremu Francja w znacznej mierze zawdzięcza ugruntowanie swego panowania w tej strefie. Praca o charakterze częściowo pamiętnikarskim, nie pomija również strony opisowo - geograficznej zdobytych terytorjów. W załącznikach autor podaje parę dokumentów oraz opis śmierci gen. Largeau w r. 1916 pod Verdun.

HEYMANS CHARLES D. — *La vraie Mata Hari, courtisane et espionne. Préface de Louis Dumur. Paris, 1930. Ed. Promethée. Str. XXIII, 408, 1 portr. — C. B. W. sygn. 114.295/I.*

Życiorys słynnej tancerki holenderskiej, stojącej na usługach wywiadu niemieckiego i rozstrzelanej w czasie wojny we Francji. Autor, literat i podróżnik holenderski, sympatyk Koalicji, postawił sobie za cel rozwianie legendy szerzonej gorliwie przez propagandę niemiecką o niewinności Mata-Hari i rzekomo stronniczym wyroku sądu wojennego francuskiego. Na podstawie skrupulatnych poszukiwań udało mu się ustalić całkowitą sztuczność i bezpodstawność tej wersji i wykazać, że zestawianie przez publicystów niemieckich tej sprawy z procesem Miss Cavell, patrjotki angielskiej, rozstrzelanej w Belgji przez Niemców za ułatwianie ucieczki jeńcom, jest tylko jednym więcej przykładem bezceremonialności w fałszowaniu jasnych faktów i sytuacyj, tak często uprawianej przez propagandę polityczną. Szkic obejmuje w trzech rozdziałach zarówno mniej budujące życie prywatne bohaterki jak przebieg samej sprawy, oraz echo, jakiem się odbiła w publicystyce i literaturze.

MUSSOLINI BENITO. — *Pamiętnik z czasów wojny, z 19 ilustr. Poznań. (1931). Wyd. Polskie R. Wegnera. Str. 4 nlb., 191, 2 nlb., 7 tabl. ilustr. — C. B. W. sygn. 120.146/II.*

Dziennik wojenny obecnego dyktatora Włoch, z czasów jego służby frontowej w okresie wielkiej wojny.

Mussolini, powołany 31/III 1915, wcielony do 11 pułku bersaljerów, już w dwa tygodnie potem znalazł się na linji bojowej w okolicach Monte Nero.

Pamiętniki jego obejmują trzy okresy: 1) od września do listopada 1915 r., 2) luty — maj 1916 r., 3) listopad — marzec 1917, spędzone na różnych odcinkach frontu włoskiego, przeważnie w ciężkich warunkach wojny wysokogórskiej. W lutym 1917 r. Mussolini został ciężko ranny skutkiem wybuchu pocisku w lufie miotacza bomb i znalazł się w szpitalu, który mógł opuścić dopiero w sierpniu. Dziennik jego, pisany z wielką prostotą, zawiera bardzo dużo bystrych obserwacyj tyczących się przeżyć żołnierza na froncie i charakteryzuje dobrze samego autora, jego gorący patrjotyzm, energję, silną wolę i panowanie nad sobą, nie opuszczają go nawet w czasie cierpień szpitalnych. Dziennik ten może służyć jako odpowiednik do współczesnej modnej literatury wojennej w rodzaju Remarque'a, dając równie lapidarny obraz życia frontowego, skreślony jednak przez żołnierza świadomego o co walczy i stąd w najcięższych warunkach stojącego jak najdalej od wszelkiego defetyzmu. Wspomnienia Mussoliniego charakteryzują też dobrze wyjątkowo ciężkie warunki, w jakich musiał walczyć żołnierz włoski, jego dzielność i wytrzymałość Chętnie też notuje autor różne charakterystyczne szczegóły, zapisuje piosenki lub wyrażenia z dziedziny gwary żołnierskiej.

HOSSE CARL — *Die englisch - belgischen Aufmarschpläne gegen Deutschland vor dem Weltkriege. Zürich, 1930, Amalthea - Verlag. Str. 65. — C. B. W. sygn. 114.780/II.*

Książka Hossego należy do cyklu literatury, mającej na celu udowodnić niesłuszność tezy wersalskiej o winie Niemców w rozbudzeniu wojny światowej. Jak

wiadomo najazd na Belgję z sławnem oświadczeniem kanclerza niemieckiego, że traktaty są „świstkami papieru", stanowił ważny atut w propagandowej kampanji Ententy o winie Niemców, głównie tedy dąży przeciwpropaganda niemiecka do osłabienia tych zarzutów i stara się wskazać, że Belgja sama zawiniła w tym wypadku, ponieważ już przed wojną, związana różnemi konwencjami politycznemi i wojskowemi z Francją i Anglją, naruszyła obowiązujący ją według traktatów międzynarodowych obowiązek bezwzględnej neutralności. Książka Hossego dąży, na podstawie rozbioru znalezionych podczas wojny w Brukseli tajnych aktów belgijskiego ministerstwa spraw zagranicznych do wykazania ze stanowiska wojskowego, że w myśl tak zw. „Conventions anglo-belges" istniało wyraźne porozumienie między Anglją i Belgami, co do współdziałania w wypadku wojny i to w ścisłej łączności z Francją. Czytając to nie można się oprzeć wrażeniu tendencyjnego oświetlenia omawianego materjału, jak także nie można nie stwierdzić, że przecież cały ten wywód jako historycznie ex post zbudowany nie obala: 1) faktu istnienia od lat niemieckiego planu uderzenia przez Belgję na Francję, co jako w pewnym stopniu wiadome Belgom nie tylko uprawniało Belgję, ale nawet zobowiązywało ją do ochronnych kroków oraz 2) faktu, że bez względu na to czy istniały takie konwencje belgijsko - angielskie, o których się Niemcy dowiedzieli dopiero, — jak się przyznają — podczas wojny, czy też nie, napad Niemców na Belgję zostałby przeprowadzony.

MORDACQ, *gén. — Le ministère Clemenceau. Journal d'un témoin. T. I. Novembre 1917 — Avril 1918. Paris, 1930, Plon. Str. X, 322. — C. B. W. sygn 120.154/II.*

Autor opracował pamiętniki swoje już w 1923 r., ale skutkiem zdania Clemenceau, który twierdził, że wywołają one z całą pewnością gorącą polemikę, chociaż podają dobrą charakterystykę jego gabinetu, powstrzymywał się z ich publikacją. Skrupuły te straciły znaczenie już z chwilą, gdy Clemenceau wydał swe „Blaski i nędze zwycięstwa". Gen. Mordacq poczuł się wtedy za uprawnionego do ogłoszenia również i swego pamiętnika. Starał się wyeliminować zeń wszelkie motywy natury osobistej i uniknąć autoreklamy, a dać sąd trzeźwy i spokojny o polityce Francji w ostatnim roku wojny światowej, choćby miał tem narazić się niektórym osobistościom. Stanowisko jego do wojny i naczelnego dowództwa najlepiej charakteryzuje motto z Clausewitza, przytoczone w przedmowie, a głoszące, iż wojna jest narzędziem polityki.

KOSSANYI BELA. — *Polonais et Hongrois. Paris, 1930. Alcan. Str. 2 nlb., 28, 1 ilustr. — C. B. W. sygn. 38.384/II.*

Broszura ta została wydana z powodu otwarcia w Paryżu wystawy „Polska w 1830 — 1920 — 1930". Autor zorganizował dział węgierski tej wystawy. Omawia on głównie stosunki polsko - węgierskie w XIX w., duży nacisk kładąc na walki wyzwoleńcze obu narodów. Czasy, poprzedzające wiek XIX, zajmują tylko parę stronic, na których podano zwięzły przegląd ważniejszych wydarzeń.

NOWICKIJ W. *gienierał. — Iz wospominanij żandadrma. Leningrad, 1929, „Priboj". Str. 287. — C. B. W. sygn. 78.657/II.*

Są to wspomnienia szefa kijowskiej żandarmerji, zawierające materjały do historji ruchu rewolucyjnego na południu Rosji i sposobów walki z nim rządu. Wspomnienia te poprzedzone są wstępem, zawierającym charakterystykę autora. Szczegółowe przypisy wyjaśniają mniej znane zdarzenia i osoby.

SKAŁOW G. — *K. W. Ż. D. Moskwa — Leningrad, 1930. Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Str. 62. — C. B. W. sygn. 79.126/I.*

K. W. Ż. D. (Kitajsko - wostocznaja żeleznaja doroga) jest to kolej wschodnio - chińska. Autor przedstawia historję tej kolei oraz przebieg i podłoże konfliktu sowiecko - chińskiego, spowodowanego jej opanowaniem przez Chińczyków.

Praca składa się ze wstępu i 6 rozdziałów: I. Historja K. W. Ż. D. w związku z zawładnięciem nią przez Chińczyków; II. Przyczyny i cele chińskiego zamachu;

III. Rozwój konfliktu; IV. Sowiecko - chiński konflikt, proletarjat światowy i socjal - demokracja; V. Armja reakcji chińskiej; VI. Nauki wynikające z konfliktu i nasze zadania.

IGRICKIJ I. *(zestawił). — 1917 god w dieriewnie. Moskwa — Leningrad, 1929. Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Str. 360. — C. B. W. sygn. 78.668/II.*

Książka ta jest wynikiem ankiety rozesłanej w r. 1925 przez Jakowlewa, redaktora „Kriestjanskoj Gaziety", do swoich korespondentów z prośbą, aby napisali wspomnienia, jak odbyła się rewolucja 1917 r. w ich wsi. W rezultacie otrzymano 490 korespondencyj z 57 gubernij i 225 powiatów. Z tych opublikowano 53, dobierając je tak, aby możliwie wszystkie ważniejsze okręgi były reprezentowane.

PFITZNER JOSE. — *Grossfürst Witold von Litauen als Staatsmann. Prag 1930, Rohrer. Str. XIII, 239. — C. B. W. sygn. 114.923/II.*

W łączności z 500-letnią rocznicą śmierci W. Ks. Witolda ukazał się w Polsce, na Litwie, w Rosji i w Niemczech szereg artykułów lub książek poświęconych działalności i dziejom tego władcy litewskiego. Jednem z najlepszych studjów jest książka praskiego uczonego Pfitznera. Autor panuje dobrze nad całością literatury, dotyczącej zagadnień związanych z osobą Witolda a wydanej nie tylko w języku niemieckim ale i w języku polskim, ruskim, rosyjskim, białoruskim i litewskim; zachowuje przytem objektywność. Dzieło Pfitznera nie jest jednak monografją poświęconą osobie Witolda i przedstawiającą szczegóły życia oraz działalności tego władcy, lecz książką rozważającą przedewszystkiem polityczną rolę Witolda i to zarówno ze względu na losy Litwy, jak ze względu na stosunek do Polski i Krzyżaków, jak wogóle ze względu na jego pozycję w historji powszechnej. Autor też uważa Witolda za jedną z najwybitniejszych postaci historycznych. Książka napisana jasnym językiem zbudowana bardzo przejrzyście, stanowi poważny dorobek rocznicowy, jakkolwiek nie zdołała wyjaśnić i nadal trudnych do zrozumienia posunięć Witolda w stosunku do Polski, które w najnowszej literaturze przedmiotu znalazły odmienną zupełnie ocenę (zob. *Kolankowski L., Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów. T. I. 1377 — 1499. Warszawa, 1930, Kasa Mianowskiego. Str. IX, 474. — C. B. W. sygn. 114.328/II.* Dzieło Pfitznera rozpada na następujące rozdziały: 1. Podstawa i metoda badania. 2. Litewsko - ruskie państwo. 3. Witolda mistrze i lata nauki. 4. Walka Witolda o dziedzictwo. 5. Organizacja państwa litewsko - ruskiego oraz jego rozbudowa i przebudowa przez Witolda. 6. Witold i Polska 7. Witold i Zakon Krzyżowy. 8. Witolda polityka rozleglejsza. 9. Witolda polityka kościelna. 10. Stosunek Witolda do uniwersalnych potęg współczesnych (papież i cesarz). 11 Stanowisko Witolda w historji litewskiej i powszechnej. 12 Wykaz źródeł i literatury.

ALEKSIEJEW S. *(redaktor). — Riewolucija na Ukroinie po memuaram biełych. Moskwa — Leningrad, 1930. Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Str. 435. — C. B. W. sygn. 114.921/II.*

Książka należy do cyklu wydawanego pod ogólnym tytułem „Rewolucja i wojna domowa w opisach białogwardzistów" Zawiera ona wyjątki z szeregu pamiętników działaczy antysowieckich, poprzedzone obszernym wstępem redaktora:

1) A. Goldenweiser — Ze wspomnień kijowskich (1917—1920); 2) D. Doroszenko—Wojna i rewolucja na Ukrainie; 3) S. Szumskij—Jedenaście przewrotów (wojna domowa w Kijowie); 4) N. Mogilanskij — Tragedja Ukrainy (z przeżyć w Kijowie); 5) A. Dienikin — Władza hetmańska i dyrektorjat na Ukrainie; 6) Igrieniew — Jekatierinosławskie wspomnienia (sierpień 1918 — czerwiec 1919 r.); 7) A. Łukomski — Antysowieckie organizacje na Ukrainie i początki hetmana; 8) W. Gurko — Sytuacja polityczna na Ukrainie za hetmana; 9) W. Miakotin — Z niedalekiej przeszłości (fragmenty wspomnień); 10) I. Czerikower — Antysemityzm i pogromy na Ukrainie w okresie rządów Centralnej Rady i hetmana; 11) W. Winniczenko — Z historji rewolucji ukraińskiej; 12) A. Margolin — Ukraina i polityka Entente'y.

Na końcu podany jest chronologiczny wykaz wypadków na Ukrainie podczas rewolucji i wojny domowej oraz indeks osób z krótkiemi wiadomościami o każdej z nich.

YOVANOYITCH DRAGOLIUB, *dr. prof. — Les effêts économiques et sociaux de la guerre en Serbie. (Histoire économique et sociale de la guerre mondiale Serie Serbe). Paris, Publications de la dotation Carnegie pour la paix internationale. Str. XII, 334, 1 mapka — C. B. W. sygn. 120.118/II.*

Studjum historyczno - ekonomiczne z cyklu wydawnictw Carnegie'go, poświęcone przeżyciom Serbji w okresie wojny światowej. Autor. prof. ekonomji politycznej na uniwersytecie w Belgradzie, miał wyjątkowo trudne zadanie ze względu na rozproszenie i częściowe zniszczenie archiwów państwowych serbskich w okresie klęski r. 1915. Zagładzie uległa również znaczna większość archiwów władz okupacyjnych w czasie katastrofy państw centralnych. Z konieczności wypadło zwrócić się do notatek i pamiętników osób prywatnych, które w pewnych wypadkach okazały się nader cennem źródłem. Pozatem autor zastosował system bezpośrednich wywiadów u ludności na terytorjum okupowanem. Wobec nieuniknionej jednostronności tych materjałów autor zmuszony był dać raczej obraz przeżyć ekonomicznych i społecznych swego kraju w okresie trzyletniej okupacji, niż dzieło oparte na dokładnych zestawieniach statystycznych. Praca jego obejmuje nasamprzód wstęp, poświęcony ogólnemu zarysowi Serbji w przededniu wojny pod względem geograficznym, rolniczym, przemysłowym i umysłowym, operacjom wojennym od 26 lipca 1914 r. do 15 grudnia 1915, okupacji kraju przez wojska nieprzyjacielskie, oraz ostatecznemu oswobodzeniu kraju. Następnie autor omawia szczegółowo wpływ wojny na stosunki ekonomiczne i społeczne kraju w siedmiu rozdziałach: I. Przegrupowania ludności serbskiej w czasie wojny. (Wielki exodus przez Albanję i Czarnogórę wraz z armją oraz obozy koncentracyjne). II. Wpływ wojny na życie ekonomiczne wsi (wyrażający się w niesłychanem jej wyniszczeniu i ogłodzeniu, oraz rabunkowej eksploatacji lasów i kopalń przez okupantów). III. Wpływ wojny na życie ekonomiczne miejskie (ruina i tak niezbyt rozwiniętego przemysłu i ogromne straty materjalne całego społeczeństwa). IV. „Los połączeń komunikacyjnych", minimalne rozwiniętych przed wojną a zniszczonych kompletnie skutkiem obustronnych działań wojennych. V. „Inne bogactwa kraju zniszczone lub wywiezione" (zniszczenie majątku nieruchomego i ruchomego). VI. „Życie społeczne" (kwestja zaopatrzenia wojska, wyżywienia ludności, warunków higjenicznych i t. p.). VII. „Życie umysłowe i moralne" (szkolnictwo, oświata, kościół, prasa i t. d.). W rozdziale końcowym autor daje ogólny obraz strat poniesionych przez Serbję, wynoszących w zakresie bogactw naturalnych około 3 miljardów 300 miljonów franków w złocie, przemysłu, handlu i t. p. około 800 miljonów; zniszczenie dróg i środków komunikacyjnych szacuje na 450 miljonów. Doliczywszy straty w budowlach ruchomościach i t. d. ogólna cyfra wynosi mniej więcej 6 miljardów franków wartości przedwojennej (17 powojennej), co dla ubogiego kraju, którego cały majątek nie przewyższał przed wojną 13 miljardów, było klęską katastrofalną. Jeszcze boleśniejsze były olbrzymie straty w ludziach zarówno skutkiem działań wojennych, jak deportacji, chorób, głodu i t. d. Wyniosły one przeszło 22% ludności męskiej, przewyższając dwukrotnie nawet francuskie (10,5%). Nie dadzą się zaś obliczyć cierpienia moralne ludności, gnębionej przez okupantów z całą bezwzględnością. Dodatnim rezultatem wojny, poza zdobyczami politycznemi i terytorjalnemi, była pewna ewolucja życia ekonomicznego i społecznego kraju wywołana zetknięciem się z wyższą kulturą okupantów (austro-węgierskich) oraz rozszerzeniem horyzontu umysłowego ludności, wywołanem przez przeżycia wojny. Pracę uzupełniają dane bibljograficzne.

YOVANOVITCH DRAGOLIOUB dr prof. — *Les effets économiques et sociaux de la guerre en Serbie (Histoire économique et sociale de la guerre mondiale. Série Serbe). Paris. Publications de la dotation Carnegie pour la paix internationale. Str. XII, 334, 1 mapka* — C. B. W. sygn. 120.159/I.

[illegible]

SPIS DZIEŁ OMÓWIONYCH

WYDAWNICTWA CENTRALNEJ BIBLJOTEKI WOJSKOWEJ.

Nr. 1. Organizacja bibljotek wojskowych w świetle rozkazów M. S. Wojsk. Warszawa, 1921, Wojsk. Inst. Nauk. Wyd.

Nr. 2. Skorowidz katalogu działowego Centralnej Bibljoteki Wojskowej. Warszawa, 1922, Min. Spraw. Wojsk. II. wydanie — Warszawa, 1929, Wojsk. Inst. Nauk. Wyd.

Nr. 3. Polska bibljografja wojskowa. Część I. Nauki wojskowe. T. I. — do r. 1904; T. II — od r. 1905 — 1920. Dodatek. Warszawa 1921 — 1923. Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 4. Komunikat bibljograficzny. T. I — XI. Warszawa, 1921 — 1931. Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 5. Pieczęci dawnych polskich bibljotek wojskowych (w przygotowaniu).

Nr. 6. Wojskowe wiadomości bibljograficzne. T. I —VIII. Warszawa, 1923—1931 Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 7. Bibljografja druków dotyczących powstania styczniowego 1863/5. Warszawa, 1924, Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 8. Bibljoteka Kwatermistrzostwa Generalnego Wojska z r. 1831. Warszawa. 1925, Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 9. Instrukcja dla kierowników bibljotek wojskowych. Część: Księgozbiór (litogr.). Warszawa, 1926, Centr. Bibl. Wojsk.

Nr. 10. Les bibliothèques militaires modernes. Varsovie, 1926, Société des Sciences Militaires.

Nr. 11. Polskie bibljotekarstwo wojskowe, jako odrębna gałąź ogólnego bibljotekarstwa. Warszawa, 1926, Drukarnia Min. Spraw Wojsk.

Nr. 12. Pro memoria. Katalog wystawy bibljotekarskiej w Centralnej Bibljotece Wojskowej. Warszawa, 1926, Drukarnia Min. Spraw Wojsk.

Nr. 13. Bibljoteka korpusu Kadetów w Kaliszu 1820—1831. (w przygotowaniu).

Nr. 14. Bibljoteka Szkoły Aplikacyjnej 1808—1831 (w przygotowaniu).

Nr. 15. Wewnętrzny regulamin bibljotek wojskowych. Warszawa 1927, Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 16. Sprawozdanie z działalności Centralnej Bibljoteki Wojskowej 1919—1924 1925, 1926, 1927 — 28, 1928 — 29, 1929 — 30 1930 — 31. Warszawa 1925 — 1931.

Nr. 17. Nowości bibljoteczne. T. I — III. Warszawa, 1931, Polska Zbrojna.

Nr. 18. Przegląd literatury historyczno - wojskowej. T. I — III. Warszawa 1931. Wojsk. Biuro Hist.

Nr. 19. Podręcznik bibljotekarski dla kierowników bibljotek wojskowych. Warszawa, 1929, Wojsk. Inst. Nauk. Wyd.

Nr. 20. Z dziejów polskich bibljotek wojskowych. I. Bibljoteka Szkoły Rycerskiej. 1767 — 1794. Warszawa, 1930, Wojsk. Inst. Nauk. Wyd.

Nr. 21 Instrukcja dla porządkowania druków ulotnych Polskiego Archiwum Wojennego. Warszawa, 1930, Centr. Bibl. Wojsk.

Nr. 22. Kartograficzne zbiory rapperswilskie i ich katalogi. Kraków, 1931. Centr. Bibl. Wojsk.

Nr. 23. Inwentarz rękopisów Centr. Bibl. Wojsk. i Polskiego Archiwum Wojennego. Warszawa, 1931, Centr. Bibl. Wojsk.

